

Про Конституцію України. Трішки спогадів з нагоди 30 річчя?

Анатолій Ткачук¹

28 червня 2026 року виповнюється 30 років новій українській Конституції. Так, саме новій, а не першій, як це прийнято вважати. Цей факт не применшує роль і вагу цього документу. Але історична правда спонукає замислитись. Адже Україна оголосила Незалежність 24 серпня 1991 року, Конституція схвалена 28 червня 1996 року. А на яких конституційних засадах існувала Українська держава майже 5 років? Невже, так би мовити, у повітрі? Невже закони, які формували незалежну державу не мали конституційної основи? Певно що ні!

Тут варто пригадати деякі факти.

1. 15 травня 1990 року в Києві розпочала свою діяльність Верховна Рада Української РСР 12 скликання, яка була обрана на підставі – Конституції Української РСР у редакції 1978 року. Конституції квазі державного утворення у складі СРСР, яка здавалось на віки зцементувала «радянську владу» та домінування комуністичної партії. Скрін із сайту² це загалом підтверджує.

Малюнок 1. Скрін із сайту законодавство України. Оригінальний текст Конституції УРСР в редакції 1978 року.

¹ Народний депутат України 1990-94 років, неодноразово доповідав законопроекти про внесення змін до Конституції спочатку Української РСР, а потім Конституції України.

² https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09?ed=19780420&find=1&text=%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA#w1_3

2. 16 липня 1990 року – Верховна Рада Української РСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України (355 голосів «за»), якою було проголошено верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади України в межах її території, а також незалежність і рівноправність України у зовнішніх зносинах. Вперше в Декларації уже з'явилося слово «Україна» замість Української РСР.
3. 24 серпня 1991 року – Верховна Рада України ухвалила Акт проголошення незалежності України (346 голосів «за»), яким проголосила незалежність України та створення самостійної української держави – України.

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,

- продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,
- виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,
- здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто

проголошує

незалежність України та створення самостійної української держави - УКРАЇНИ.

Територія України є неподільною і недоторканою.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
24 серпня 1991 року

Малюнок 2. Скрін із сайту³ Законодавство України з текстом Акта.

Як можна побачити із змісту Акта, тут прямо сказано, що на території України мають чинність виключно Конституція України!

4. 17 вересня 1991 року – Верховна Рада України ухвалила Закон України № 1554-ХІІ (382 голоси «за») про зміни до Конституції Української РСР, яким Україна визначалась уже як незалежна держава. Відтак, із 17 вересня 1991 року в Україні конституційною основою будівництва незалежної держава стала Конституція України. Конституція Української РСР юридично і фактично перестала існувати.

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>

5. 1 грудня 1991 року – відбувся Всеукраїнський референдум, який підтвердив Акт проголошення незалежності України, ухвалений Верховною Радою України 24 серпня 1991 року. У референдумі взяли участь 84,18 % виборців, із яких 90,32% проголосували «за» незалежність України.
6. 5 грудня 1991 року – Верховна Рада України затвердила результати Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року та абсолютною більшістю голосів (323 депутати – «за») ухвалила Постанову про офіційне Звернення до парламентів і народів світу, якою підтвердила незалежність України та денонсувала Союзний договір про створення Союзу РСР від 29–30 грудня 1922 року.

У подальшому було ухвалено значний масив законодавства нової незалежної Української держави, утворено всі державні інституції, ухвалена державна символіка.

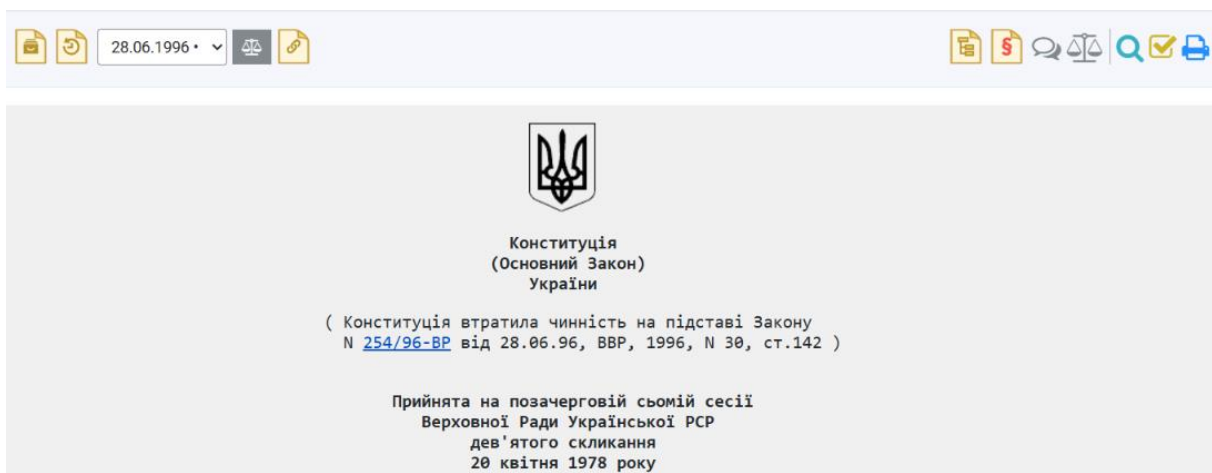
15 січня 1992 року – Президія Верховної Ради України затвердила музичну редакцію Державного Гімну України на музику Михайла Вербицького.

28 січня 1992 року – Верховна Рада України затвердила Державний Прапор України – синьо-жовте полотнище – як один із державних символів незалежної України.

19 лютого 1992 року – Верховна Рада України затвердила Державний Герб України – золотий Тризуб на синьому щиті як Малий Державний Герб України та головний елемент Великого Державного Герба України.

Отже, станом на час ухвалення нової Конституції України новим складом української Верховної Ради 13-го (2-го) скликання, в Україні діяла Конституція України, яка визначала усе чи майже усе, те, що знайшло подальше відтворення у її новій редакції.

Це підтверджує сайт Законодавство України.

28.06.1996

Конституція
(Основний Закон)
України

(Конституція втратила чинність на підставі Закону
N [254/96-ВР](#) від 28.06.96, ВВР, 1996, N 30, ст.142)

Прийнята на позачерговій сьомій сесії
Верховної Ради Української РСР
дев'ятого скликання
20 квітня 1978 року

Малюнок 2. Скрін із сайту законодавство України. Оригінальний текст⁴ Конституції України станом на 28.06.1996 року (в редакції із змінами внесеними Законами України від 17 вересня 1991 року N [1554-12](#), Відомості ВР N 46, ст.619, та іншими).

Варто зауважити, що найбільші дебати при ухваленні нової Конституції України точились навколо української мови, української символіки – прапору, герба і гімну. Але ж народні депутати України, обрані в 1994 році уже мали депутатські значки у формі українського прапору, у посвідченнях стояла печатка з Тризубом, а на відкритті сесій співали «Ще не вмерла...» Павла Чубинського. Відтак ці протистояння радше свідчили про спробу реваншу проросійських та прокомуністичних сил, а не про закріплення цих норм у новій Конституції.

Нижче у таблиці зроблено порівняння найбільш важливих з точки зору Незалежності норм із трьох редакції Конституції, які дають змогу зрозуміти факт – Конституція України 1996 року була розвитком конституційних норм попередньої редакції Конституції України, яка стала такою завдяки діяльності Верховної Ради України 12-го (першого) скликання.

Конституція УРСР в редакції 20.04.1978 року	Конституція України в редакції до 28.06.1996 року	Нова Конституція України в редакції 28.06.1996 року
Стаття 1. Українська Радянська Соціалістична Республіка є соціалістична загальнонародна держава, яка виражає волю й інтереси робітників, селян та інтелігенції, трудящих республіки всіх національностей.	Стаття 1. Україна є загальнонародна держава, яка виражає волю й інтереси робітників, селян та інтелігенції, трудящих республіки всіх національностей.	Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.
Стаття 4. Радянська держава, всі її органи діють на основі соціалістичної законності, забезпечують охорону	Стаття 4. Держава Україна, всі її органи діють на основі законності, забезпечують охорону правопорядку,	Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text>

<p>правопорядку, інтересів суспільства, прав і свобод громадян.</p> <p>Державні і громадські організації, службові особи зобов'язані додержувати Конституції СРСР (n0001400-77), Конституції Української РСР і радянських законів.</p>	<p>інтересів суспільства, прав і свобод громадян.</p> <p>Державні і громадські організації, службові особи зобов'язані додержувати Конституції і законів України.</p>	<p>юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.</p> <p>Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.</p>
<p>Стаття 28. Українська РСР у зовнішньополітичній діяльності керується цілями, завданнями та принципами зовнішньої політики, визначеними Конституцією СРСР</p>	<p>Стаття 28. Україна у зовнішньополітичній діяльності керується цілями, завданнями та принципами зовнішньої політики, визначеними Конституцією України.</p>	<p>Стаття 18. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.</p>
<p>Стаття 29. Відповідно до Конституції СРСР (n0001400-77) захист соціалістичної Вітчизни належить до найважливіших функцій</p>	<p>Стаття 29. Відповідно до Конституції України захист Вітчизни належить до найважливіших функцій держави і є справою всього народу.</p>	<p>Стаття 17. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави,</p>

<p>держави і є справою всього народу.</p> <p>З метою захисту соціалістичних завоювань, мирної праці радянського народу, суверенітету і територіальної цілісності держави створено Збройні Сили СРСР і встановлено загальний військовий обов'язок.</p> <p>Обов'язок Збройних Сил СРСР перед народом - надійно захищати соціалістичну Вітчизну, бути в постійній бойовій готовності, яка гарантує негайну відсіч будь-якому агресорові.</p>	<p>Порядок проходження військової служби громадянами України визначається законодавством України.</p>	<p>справою всього Українського народу.</p> <p>Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України.</p> <p>Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.</p>
<p>Стаття 31. Відповідно до встановленого в СРСР єдиного союзного громадянства кожний громадянин Української РСР є громадянином СРСР. Підстави і порядок набуття і втрати радянського громадянства</p>	<p>Стаття 31. В Україні існує єдине громадянство. Підстави і порядок набуття і втрати українського громадянства визначаються Законом "Про громадянство України". На підставі двосторонніх міждержавних</p>	<p>Стаття 4. В Україні існує єдине громадянство. Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом.</p>

<p>визначаються Законом про громадянство СРСР.</p>	<p>договорів допускається подвійне громадянство. Громадяни України за кордоном користуються захистом і заступництвом держави.</p>	
<p>Г л а в а 7</p> <p>Українська РСР - союзна республіка в складі СРСР</p> <p>Стаття 68. Українська Радянська Соціалістична Республіка - суверенна радянська соціалістична держава. З метою успішного будівництва комуністичного суспільства, зміцнення економічної і політичної єдності, забезпечення безпеки і оборони країни Українська Радянська Соціалістична Республіка в результаті вільного самовизначення її народу, на основі добровільності і рівноправності разом з Радянськими</p>	<p>Г л а в а 7</p> <p>Україна - незалежна держава</p> <p>Стаття 68. Україна - незалежна демократична правова держава.</p>	<p>Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.</p>

Соціалістичними Республіками:		
<p>Стаття 97. Найвищим органом державної влади Української РСР є Верховна Рада Української РСР. Верховна Рада Української РСР правомочна вирішувати всі питання, віднесені Конституцією СРСР (п0001400-77) і цією Конституцією до відання Української РСР.</p>	<p>Стаття 97. Єдиним органом законодавчої влади України є Верховна Рада України. Верховна Рада України правомочна розглядати і вирішувати будь-яке питання, що не входить згідно з Конституцією до компетенції органів державної виконавчої чи судової влади, а також не є таким, що вирішується виключно всеукраїнським референдумом;</p>	<p>Стаття 75. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України.</p>
	<p>Г л а в а 12-1</p> <p>Президент України Стаття 114-1. Президент України є главою держави і главою виконавчої влади України.</p>	<p>Стаття 102. Президент України є главою держави і виступає від її імені.</p>
<p>Стаття 115. Рада Міністрів Української РСР - Уряд Української РСР - є найвищим виконавчим і</p>	<p>Стаття 115. Кабінет Міністрів України (Уряд України) є органом державної виконавчої влади України.</p>	<p>Стаття 113. Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади.</p>

<p>розпорядчим органом державної влади Української РСР.</p>		
<p>Стаття 163. Прокурор Української РСР і прокурори областей призначаються Генеральним прокурором СРСР. Районні та міські прокурори призначаються Прокурором Української РСР і затверджуються Генеральним прокурором СРСР.</p>	<p>Стаття 163. Генеральний прокурор України призначається Верховною Радою України, відповідальний перед нею і тільки їй підзвітний. Прокурорів Автономної Республіки Крим, областей, міста Києва, міських, районних та міжрайонних прокурорів призначає Генеральний прокурор України.</p>	<p>Стаття 131¹. В Україні діє прокуратура, ... Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор, якого призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Президент України.</p>
<p>Стаття 166. Державний герб Української Радянської Соціалістичної Республіки являє собою зображення серпа і молота, розміщених на щиті у променях сонця і в обрамленні колосся, з написом на стрічці: внизу вінка - "Українська РСР", на правому витку - "Пролетарии всех стран, соединяйтесь!"</p>	<p>Стаття 166. Символами України як незалежної держави є її Державний герб, Державний прапор та Державний гімн. Державний герб України, Державний прапор України та Державний гімн України затверджуються Верховною Радою України.</p>	<p>Стаття 20. Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Державний Прапор України - стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів. Великий Державний Герб України</p>

і на лівому "Пролетарі всіх країн, єднайтеся!". Над щитом між колоссям - п'ятикутна зірка.

Стаття 167.

Державний прапор Української Радянської Соціалістичної Республіки являє собою прямокутне полотнище, яке складається з двох горизонтально розташованих кольорових смуг: верхньої - червоного кольору, яка становить дві третини ширини прапора, і нижньої - лазурового кольору, яка становить одну третину ширини прапора, з зображенням у його верхній частині, на відстані однієї третини довжини від древка, золотих серпа й молота і над ними червоної п'ятикутної зірки, обрамленої золотою каймою. Відношення ширини прапора до його довжини - 1:2.

встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України).

Державний Гімн України - національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Епілог: 28 червня 1996 року є важливою віхою української Незалежності. Нова Конституція України стала більш системним, проєвропейським документом із сучасними лаконічними юридичними конструкціями, позбавленими класової ідеології та радянської архаїки. Проте варто розуміти, що цієї Конституції ніколи б не з'явилося, якби не діяльність Верховної Ради України першого скликання, яка трансформувала «радянську Конституцію Української РСР» у Конституцію незалежної України.

21.06.2026